

Náučný chodník Glanzenberg

Kraj:	Banskobystrický
Okres:	Banská Štiavnica
Geomorfologická jednotka:	Štiavnické vrchy
Geologická jednotka:	sopečné pohorie
Chránené územie:	Chránená krajinná oblasť Štiavnické vrchy
Prístup:	bus Banská Štiavnica, Červená studňa
Východisko:	Banská Štiavnica, sedlo Červená studňa
Trasa:	Banská Štiavnica, sedlo Červená studňa - Glanzenberg (793 m n. m.) - Staré Mesto, Úvozná ulica
Dĺžka, prevýšenie:	3,3 km, klesanie 100 m
Čas prechodu:	2 h
Počet zastávok:	23
Náročnosť:	nenáročná trasa

Zameranie chodníka: historické, archeologické, banícke, prírodovedné

Typ chodníka: samoobslužný, líniový, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: Prepojenie na okolité hojné turistické značenie.

Rok otvorenia: 1990, 2015 obnova

Aktuálny stav: Mnohé informačné panely sú poškodené alebo zničené; pripravuje sa ich obnova (2018).

Textový sprievodca: nie je

Kontakt: Slovenské banské múzeum, Kammerhofska 2, 969 01 Banská Štiavnica, tel. 045 / 6949 445; Informačné centrum, Nám. Sv. Trojice 6, 969 01 Banská Štiavnica, tel. 045 / 6920 535

Poznámka: V blízkom okolí je viacero ďalších náučných chodníkov.

Využitelnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný pre terénne vyučovanie.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Banská Štiavnica. Historické banské, dnes okresné, mesto v centre Štiavnických vrchov so zvlášť bohatou minulosťou, známe ťažbou drahých a farebných kovov (najmä striebra), významnou banskou legislatívou, samosprávou a akademickou tradíciou s množstvom európskych a svetových prvenstiev z rôznych oblastí ľudskej činnosti. Prvá písomná zmienka o meste je už z roku 1156. Pre svoj mimoriadny charakter bola v roku 1950 vyhlásená za mestskú pamiatkovú rezerváciu a ako „historické mesto Banská Štiavnica a technické pamiatky jeho okolia“ sa stala v roku 1993 súčasťou Zoznamu svetového dedičstva UNESCO. K pamiatkam či objektom hodným návštevy patria okrem kostolov, kalvárie nad mestom a synagógy napr. tiež: Starý zámok, Nový zámok, Klopačka, Kammerhof, štôlna Glanzenberg, Berggericht, Galéria Jozefa Kollára. Sprístupnené sú celoročne ako súčasť **Slovenského banského múzea** v Banskej Štiavnici. **Galéria Jozefa Kollára** prezentuje okrem cenných diel starých majstrov aj dielo svojich rodákov maliarov Edmunda Gwerka (viac v hesle nižšie) a Jozefa Kollára (1899 – 1982).

Červená studňa (791 m n. m.). Lúčno-lesnaté sedlo v centre Štiavnických vrchov medzi vrchmi Paradajs a Šobov a dolinami Vyhnianskeho potoka (v povodí Hrona) a bezmenného ľavostranného prítoku potoka Štiavnice (v povodí Iplľa) 1,4 km severne a 200 m nad Banskou Štiavnicou s významnou križovatkou ciest spájajúcich ju s Pohroním (Žarnovica, Bzenica). Je východiskom atraktívnych turistických značených ciest a viacerých náučných chodníkov.

Červená studňa. Rybník v Štiavnických vrchoch severne nad Banskou Štiavnicou v nadmorskej výške 787 m n. m. v rovnomennom sedle (heslo vyššie). Bol vybudovaný ako tajch v roku 1759 podľa návrhu vynálezcu Jozefa Karola Hella, aby náhonový jarok z neho privádzal vodu k šachte Amália na pohon vodostĺpcového čerpaceho stroja ako aj k iným banským dielam. Dĺžka jeho hrádze je 117 m. Je posledným postaveným a doteraz zachovaným štiavnickým tajchom – šesť rokov po jeho výstavbe James Watt objavil parný stroj.

Glanzenberg (793 m n. m.). Vrch v centrálnej časti Štiavnických vrchov juhovýchodne od sedla Červená studňa. Po jeho strmých juhovýchodných a juhozápadných svahoch sa šplhajú severné výbežky Banskej Štiavnice. Masívom prechádzali bohaté rudné žily Špitáler, Bieber a Terézia. Zlato a striebro žily Špitáler ťažili už Kelti v 3. storočí p. n. l. – 2. storočí n. l., čo predstavuje najstaršiu povrchovú ťažbu v Štiavnických vrchoch. Na prelome 12. a 13. storočia územie osídlili baníci, v 13. storočí tu vznikol hrad (Bana), ktorý chránil mesto pod vrchom. Osada v 17. storočí zanikla. Na

vrchole, ktorý v 20. storočí zalesnili, je zachovaný zemný val a hradný múr. Prebieha tu archeologický prieskum. Z vrchu je po odstránení lesa kruhový výhľad.

Štôlna Glanzenberg. Dedičná banská štôlna vedúca popod centrum Banskej Štiavnice. Najstaršia písomná zmienka o nej je z roku 1560, je však oveľa staršia. Bola odvodňovacou štôľňou v počiatkoch ťažby zlato-strieborných rúd na žile Špitáler pod vrchom Glanzenberg. Keď neskôr odvodňovaciu funkciu prevzali nižšie položené štôlne, slúžila ako odvetrávacia a dopravná štôlna a tiež pre fárane technikov. V 18. a 19. storočí do nej fárali cisárske návštevy. Dnes jej 450 m dlhú časť, ktorá ústi v centre mesta v Kammerhofskej ulici, sprístupňuje Slovenské banské múzeum v Banskej Štiavnici 90minútovou prehliadkou.

Edmund Gwerk (1895 Banská Štiavnica - 1956 Bratislava). Významný predstaviteľ slovenského maliarstva v medzivojnovom a povojnovom období, maloval portréty, figurálne a najmä krajinárske diela s námetmi Banskej Štiavnice a okolia, obzvlášť Sitna. Ovládal viacero jazykov, bol angažovaný, publikačne a prednáškovo činný, ako protifašista sa zúčastnil príprav Slovenského národného povstania, aktívne sa venoval záchrane pamiatok v Banskej Štiavnici. Jeho manželka, **Alžbeta Göllnerová-Gwerková (1905 Čierny Balog - 1944 Banská Bystrica-Kremnička)**, literárna historička, prekladateľka a učiteľka, bola nemenej činorodá. Bola priekopníčkou modernej slovenskej hungaristiky, aktivistkou spolkov a ženského hnutia na Slovensku, spoluzostavovateľkou a spoluautorkou zborníka Žena novej doby, zameraného na výchovu demokratickej ženy. Za svoju angažovanosť, napr. aj formou demokratickej výchovy mládeže na banskoštiavnickom gymnáziu a učiteľskom ústave, ako aj účasť v miestnom antifašistickom odboji a SNP ju zatkli, uväznili a v rámci masakra v Kremničke - najväčšieho doloženého vojnového zločinu spáchaného na území Slovenska - popravili.

Chránená krajinná oblasť (CHKO) Štiavnické vrchy. Chránené územie vyhlásené v roku 1979 na takmer celom území Štiavnických vrchov s výnimkou niekoľkých ich okrajových častí. Pohorie, budované vulkanitmi a andezitovým vrcholom Sitna dosahujúce výšku 1 009 m n. m., leží na rozhraní dvoch klimatických typov a prenikajú doň od juhu teplomilné a od severu karpatské horské prvky flóry a fauny. Fytogeograficky územie patrí do obvodu predkarpatskej flóry. Severnú hranicu svojho rozšírenia tu dosahuje napr. dub cerový a javor tatársky, na výslunných lokalitách s plytkou skeletovitou pôdou rastú xerotermy, ako kostrava valeská, kavyl vláskatý či kukučka vencová. Veľkú časť územia CHKO zaberajú lesy (65 %), ktoré sú druhovým zložením najmä v centrálnej časti vplyvom stáročnej banskej a hutníckej činnosti po totálnom odlesnení nepôvodné, tvorené smrekovými monokultúrami. Lokálne sú vo vyšších polohách bučiny s jedľou a umelo vysádzovaným smrekom a na skeletnatých pôdach lipovo-javorovo-jaseňové sutinové lesy. Na karbonátové podložie v okolí Sklených Teplíc sa viaže výskyt tisu. Zo živočíšstva sú zastúpené o. i.: orol krikľavý, myšiak hôrny, rys, mačka divá, medveď hnedý, vydra riečna, vidlochvost feniklový a ovocný, žije tu tiež vzácna modlivka zelená, roháč obyčajný a fúzač alpský. V opustených banských dielach sa vyskytuje niekoľko druhov netopierov (podkovár veľký, p. malý, netopier obyčajný...). Lokálnymi zvláštnosťami lesov sú hojné prímеси cudzokrajných drevín, súvisiace s pôsobením lesníckej katedry od roku 1807 - súčasť Baníckej a lesníckej akadémie v Banskej Štiavnici. K svojrázu územia CHKO významne prispievajú historické banské diela, a to najmä vodné nádrže - tajchy -, budované v minulých storočiach ako zdroj energie i úžitkovej vody pre banícke účely, ktoré spolu s napájacími a náhonovými jarkami a ďalšími zariadeniami tvoria unikátny vodohospodársky systém. V hraniciach CHKO leží viacero území európskeho významu (súčasť sústavy Natura 2000), z ktorých najrozsiahlejšími sú Hodrušská hornatina, Suť a Skalka.

Názvy informačných panelov

- ?. Osídlenie a hrad na Glanzenbergu
- A. Osada Bana a hrad
- B. Príroda a človek
- C. Archeologické nálezy a zvyšky stavieb
- D. Hrad na Glanzenbergu
- E. Nálezy z hradu
- F. Najkrajší výhľad
- G. Hradná kaplnka
- H. Dom skúšača rúd
- I. Žila Bieber
- J. Opevnenie a obytné objekty
- K. Sklad rudy
- L. Opevnená stavba
- M. Zaniknutá stavba
- N. Hradbová veža
- O. Plošina nad dobývkami
- P. Objekty na plošine
- Q. Výhľad na krajinu
- R. Opevnenie
- S. Mesto Banská Štiavnica
- T. Povrchové dobývky na žile Špitáler
- U. Baníctvo na Glanzenbergu
- V. Náučný chodník Glanzenberg (*Panel v teréne je označený nie W., ale Z.*)

